

Plútarchos však pravi,⁶⁸ že to řekl sám Alexandros ke svým přátelům. Ale jindy, připíše králi ukázal prý Anaxarchos na pohár a řekl:

*Kdos z bohů bude lidskou rukou zasažen.*⁶⁹

11. PYRRHÓN (asi 360-270)

61 Pyrrhón z Élidy byl synem Pleistarchovým, jak uvádí Dioklés. Podle zprávy Apollodórovy v *Kronice* byl zprvu malířem a poslouchal Stilpónova syna Brysóna, jak tvrdí Alexandros v *Nástupnictvích*, potom Anaxarcha, všude ho doprovázejí, takže přišel do styku i s gymnosofisty v Indii i s mágy. A tak si osvojil, jak se zdá, nejušlechtilejší způsob filosofování; zavedl totiž, jak praví Askanios z Abdér,⁷⁰ učení o nepochopitelnosti věcí a zdrženlivosti v úsudku. Hlásal totiž, že nic není ani krásné ani ošklivé, ani spravedlivé ani nespravedlivé; a stejně prý je to u všech věcí, nic není podle pravdy, nýbrž lidé všechno konají podle zákona a zvyku, ježto každá věc není více tímto než oním.⁷¹ Tohoto názoru se držel i v životě, neboť se ničemu nevyhýbal, před ničím se nechránil, každé nebezpečství podstupoval, ať to byly vozy, přišly-li mu do cesty, nebo úskalí nebo psi, vůbec nic nesvěřuje smyslům. Chránili ho ovšem jeho přátelé, kteří ho provázeli, jak praví Antigonos z Karystu. Ainesidemos⁷² však tvrdí, že se sice ve filosofii řídil zásadou zdrženlivosti v úsudku, nejednal však v jednotlivých případech neprozřetelně. Dožil se téměř 90 let.

62 Antigonos z Karystu vykládá o něm ve spise *O Pyrrhónovi*, že byl zpočátku neznámým a chudým malířem a že je v Élidě zachován v gymnasiu jeho obraz „Nosíči pochodní“ jen prostřední hodnoty.

63 Odešel prý od lidí a žil o samotě, jen zřídka se ukazuje domácím. Činil prý to proto, že uslyšel jakéhosi Inda, jak vytykal Anaxarchovi, že nemůže naučit druhého být dobrým ten, kdo sám navštěvuje dvůr královský. Zachovával prý vždy tyž postoj a tvářnost, takže i když ho někdo opustil uprostřed řeči, ukončil ji sám pro sebe, ačkoli byl v mládí dost vznětlivý. Často prý odcházel z domu, aniž dříve co řekl a potuloval

68 V *Životopise Alexandrově*, kap. 25.

69 Verš Eurípidova *Oresta* 271.

70 Blíže neznámý žák Pyrrhónův.

71 Totéž tvrdil podle Simplikia atomista Leukippos (podle zl. A 8).

72 Ainesidemos z Knósu na Krétě, žák lékaře Hérakleida, skeptický filosof, jenž vypsál učení Pyrrhónovo.

se s ledajakými lidmi. A když jednou upadl Anaxarchos do bláta, šel dále, aniž mu pomohl. Když pak mu to někteří vytykali, sám Anaxarchos ho chválil pro jeho lhostejnost a neúčastenství. Když ho kdysi přistihli, jak hovoří sám se sebou, a otázali se ho, proč to činí, odpověděl, že se cvičí dobrým člověkem. Ve vědeckých výkladech jim nikdo nepohrdal, protože dovedl i mluvit souvisle i odpovídat na otázky; proto prý též získal pro sebe Nausifana,⁷³ když byl již mladíkem. Ten říkal, že se musí v chování držet Pyrrhóna, ale v názorech sebe samého. Často též tvrdil, že se ho i Epikúros ustavičně na něho vyptával, obdivuje se Pyrrhónovu způsobu života. Jeho rodné město mu prokázalo takovou poctu, že ho ustanovilo i veleknězem a kvůli němu odhlasovalo všem filosofům osvobození od daní.⁷⁴

Měl též mnoho napodobitelů své neúčasti na veřejné činnosti; proto i Timón takto o něm mluví v *Pýthónovi*...⁷⁵ a v *Posměšcích* praví:

*Jak jen a kde jsi našel, staříčkový Pyrrhóne, únik
ze služby domněnkám sofistů, duševní prázdnotě jejich,
všech jejich klamů a okovů přemluvy jak jsi se zbavil?
Rovněž ses nestaral o to, bys zkoumal, jaké to větry
v Helladě vanou a jaký je původ a účel všech věcí.*

A v *Obrazech* zase praví:

*Toto, Pyrrhóne, od tebe uslyšet srdce mé touží,
jak jen můžeš tak lehce jako muž v pokoji žít,
jediný mezi lidmi jako bůh vůdcem jsa všechněm.*

Athéňané ho dokonce poctili občanským právem, jak praví Dioklés, protože zbavil thráckého Kotya života.⁷⁶

Žil v bratrské lásce se sestrou, porodní bábou, jak praví Eratosthenés ve spise *O bohatství a chudobě*; chodil totiž sám na trh prodávat drůbež, byla-li jaká na prodej, i selátka a bez ostychu prováděl čištění v domě; i svini prý umýval vlastní rukou, tak mu to bylo lhostejné. Kdysi se

73 Nausifanés z Teu, žák Démokritův a učitel Epikúrův.

74 Na náměstí v Élidě, hlavním městě krajiny téhož jména na Peloponnésu, mu postavili jeho krajané sochu, kterou viděl ještě Pausaniás (*Popis cesty po Helladě* VI 24, 5).

75 Verše Timónovy z *Pýthóna* chybějí. Verše ze *Sillů* (*Posměšků*) jsou parodií *Íliady* II 796 a *Odyseie* XVI 465.

76 Jde asi o záměnu osob, Pyrrhóna s Pýthónem z thráckého města Ainu, žákem Platónovým (srov. III 46), jež uvádí jako původce tohoto činu Aristotelés v *Politice* V 1311 b 20.

rozčilil pro něco kvůli své sestře – jmenovala se Filista –, a když mu to kdosi vytkl, řekl prý, že se u pouhé ženy nemusí ukázat lhostejnost. A když jednoho dne na něho skočil pes a velmi ho polekal, odpověděl prý člověku, jenž mu to vytýkal, že je obtížné vysvětlit se úplně z člověka, ale že, jak jen může, bojuje proti věcem především činy, a není-li to možné, aspoň slovy. Vypravuje se, že když mu přiložili na vřed příliš ostré léky a když mu jej řezali a vypalovali, nehnul ani brvou. I Timón podává svědectví o této jeho vlastnosti ve svém výkladu určeném Pýthónovi. Ale i Filón z Athén, jeho přítel, říkal, že nejvíce vzpomínal Démokrita, potom též Homéra, jemuž se obdivoval a od něhož často uváděl verš:

Se zrodem lidí má se věc stejně, jak se zrodem listů.⁷⁷

Obdivoval se mu také proto, že přirovnával lidi k vosám, mouchám a ptákům, a rád uváděl i tyto verše:

Nuže, přáteli, zemři i ty! Vždyť k čemu ten nářek?

Přece i Patroklos zemřel, jenž tebe byl o mnoho lepší,⁷⁸

jakož i všechny ostatní, jež se vztahují na slabost lidí, jejich liché snahy a dětské počínání. Poseidónios o něm uvádí i takovýto příběh: Když jeho spolucestující na lodi byli znepokojeni bouří, on sám zachovával klid a posílil skleslého ducha, ukázav na prasátko, jež žralo na lodi, a praviv, že takovou neochvějnost má zachovávat mudřec.

Jediný Númerios⁷⁹ o něm tvrdí, že vyslovil také určité zásady. Mimo ostatní své stoupence měl též významné žáky, mezi nimi Eurylocha. O něm se vypravuje tato nepřistojnost. Kdysi prý se totiž tak rozčilil, že popadnuv z ohně rožeň i s masem, hnál se s ním za kuchařem až na tržiště. A v Élídě ho jednou tak unavovali žáci při výkladu otázkami, že odhodil šat a přeplaval na druhý břeh Alfeia. Byl to veliký nepřítel sofistů, jak praví též Timón. I o Filónovi, jenž hovořil velmi často sám se sebou, praví toto:

*Nebo též Filón, jenž straně se lidí, sám hovořil s sebou,
sám se též školil, nedbaje slávy a slovních pútek.*

Mimo to byli Pyrrhónovými žáky Hekatáios z Abdér a Timón z Fliúntu, skladatel *Posměšků*, o němž budeme ještě mluvit, dále

⁷⁷ Verš *Íliady* VI 136.

⁷⁸ Verše *Íliady* XXI 106-107.

⁷⁹ Žák Pyrrhónův.

Nausifanés z Těu, jehož žákem byl podle některých Epikúros. Ti všichni se nazývali podle svého učitele pyrrhónovci, podle jakoby učení pochybovači a zkoumateli (skeptiky), též zdrženlivci a hledači. Hledači proto, že vždy hledali pravdu, zkoumateli proto, že stále zkoumali a nikdy nenalezali, zdrženlivci pro duševní stav po hledání – totiž pro zdrženlivost v úsudku –, pochybovači proto, že i ti, kdo tvrdí něco určitého, bývají sami v pochybnostech. Pyrrhónovci se nazývali podle Pyrrhóna. Theodosios však tvrdí v *Hlavních skeptických výkladech*, že by se neměl skeptický směr zvat pyrrhónským; neboť není-li možno zachytit pohyb myšlenky určitým směrem, nebudeme znát skutečný názor Pyrrhónův; a neznajíce ho, nemohli bychom se nazývat ani pyrrhónovci. Mimo to prý nebyl Pyrrhón ani první, jenž vynašel skeptický směr, a nemá vůbec pevného učení; mohl by se však nazývat pyrrhónovcem ten, kdo žije stejně jako Pyrrhón.⁸⁰

Někteří označují za původce tohoto směru Homéra, protože se vyslovuje o týchž věcech více než kdo jiný hned tak, hned onak a o výpovědi nestanoví nic přesného. Dále jsou prý skeptické i výroky sedmi mudrců, jako např. „Ničeho příliš!“ nebo „Záruka, hned je tu muka“, čímž se zřejmě naznačuje, že toho, kdo se pevně a přesvědčivě zaručí, provází muka. Ale i Archilochos a Eurípídés se chovají jako skeptici, neboť Archilochos například praví:

*Taková je mysl lidská, Glauku, synu Leptinův,
jakou právě smrtelníkům Zeus denně sesílá,⁸¹*

a Eurípídés

*Proč, Die, říkají, že lidé ubozí
jsou rozumní? Vždyť závisíme na tobě
a konáme jen to, co ty bys právě chtěl.⁸²*

Ale i Xenofanés a Zénón Elejský a Démokritos jsou podle nich skeptiky; Xenofanés tam, kde praví:

Žádný muž nepoznal pravdu a žádný ji nebude znáti.

Zénón pak popírá pohyb, když praví: „To, co se pohybuje, nepohybuje se ani na místě, kde je, ani na místě, kde není.“ A Démokritos popírá

⁸⁰ Toto vše jsou slova skeptika Theodosia, učitele Sexta Empeirika (z konce II. stol. n. l.), takže z nich (hlavně z první osoby množného čísla) nelze soudit, že DL byl skeptikem.

⁸¹ Verše jsou katalektické trochejské tetrametry (o 8 trochejích).

⁸² Verše ze zachované tragédie *Prosebnice* 735-737.

vlastnosti, když praví: „Podle dohody chladné a podle dohody teplé, ve skutečnosti však atomy a prázdný prostor“ a dále: „Ve skutečnosti nic nevíme, neboť pravda je hluboko ukryta.“ Platón prý přenechává pravdu bohům a synům bohů a sám hledá jen výklad pravdě-podobný.⁸³ A Eurípidés prý praví:

73 *Kdo ví, zda život neznamena mrtev být
a zda se lidem nezdá smrt být životem?*

Ale též Empedoklés:

*Ani zrakem to lidé nemohou vnímat ni sluchem,
ani rozumem pochopit.*

a trochu výše

Věřice jedině tomu, s čím každý právě se setkal.

Dále i Hérakleitos prý praví: „Nesudme přeháleně o nejdůležitějších věcech!“ Též Hippokratés prý se vyjadřuje nerozhodně a způsobem lidem přiměřeným. A před nimi prý již Homéros praví:⁸⁴

Jazyk lidský je ohebný, mnohé pak řeči jsou na něm;

a

...slov širé je pole na obě strany;

a také:

jaké slovo bys vyřkl, takové uslyšíš zase,

maje na mysli stejnou sílu slov a jejich protikladnost.

74 Skeptici soustavně potírali všechna tvrzení (dogmata) ostatních škol, sami nic určitě netvrdíce; stačilo jim podávat a vykládat učení ostatních, aniž sami co stanovili, ani to, že nic nestanoví. Tak zavrhovali i samu zásadu nic nestanovit, pravice např.: „Nic nestanovíme,“ protože by tím stanovili. „Podáváme však,“ praví, „tvrzení jiných na důkaz své neukvapenosti v úsudku, jako kdyby se to dalo naznačit též pouhým přikývnutím.“ A tak výrokem „Nic nestanovíme“ se naznačuje duševní rovnováha; a podobně je to i s výrokem „O nic více (toto než ono)“ a „Proti každému důvodu stojí důvod opačný“ a s jinými podobnými. Rčení

83 *Tímátios* 40 D.

84 *Ílias*, XX 248-250.

„O nic více“ se užívá i v kladném smyslu, když jde o věci jaksi podobné, jako např. „Piráta není o nic více ničemný než lhář“. Skeptici však užívají tohoto rčení nikoli kladně, nýbrž záporně, jako když někdo chce něco vyvrátit, řekne: „Skylla nebyla o nic více než Chimaira.“ Sám výraz „více“ se někdy klade též ve smyslu srovnávacím, jako když pravíme, že med je více sladký než hrozen; někdy v smyslu kladném i záporném, jako když pravíme: „Ctnost více prospívá než škodí“; naznačujeme totiž, že ctnost prospívá, ale neškodí. Skeptici však zavrhuji i samo rčení „O nic více“. Neboť jako není o nic více pravdivé, že prozřetelnost jest, než že není, tak i rčení „O nic více“ není více pravdivé než nepravdivé. Značí tedy toto rčení, jak praví i Timón v *Pýthónovi*, že se nemá nic stanovit, nýbrž že je třeba zdržet se úsudku. Ale i výrok „Proti každému důvodu je možno postavit důvod opačný“ vede rovněž k zdrženlivosti v úsudku. Neboť odporují-li si věci navzájem a mají-li výpovědi o tom stejnou platnost, vyplývá z toho nemožnost poznat pravdu. A proti samému tomuto výroku je možno postavit výrok opačný, který zrušiv platnost ostatních výpovědí, sám sebou se ruší stejně jako očišťovací prostředky, jež vyloučivše nejprve z těla škodlivou látku, samy se též vylučují a přicházejí nazmar.

76

Proti tomu tvrdí dogmatici, že (skeptici) výpověď neruší, nýbrž ještě více ji upevňují. Skeptici tedy užívali slov jen jako služebníků; neboť podle nich nebylo možné, aby jeden důvod nevyvracel druhý. Právě tak jsme si navykli tvrdit, že není prostoru, a přece musíme stále užívat slova „prostor“, nikoli však ve smyslu něčeho skutečně jsooucího, nýbrž jako pomůcky pro dokazování. Rovněž tak říkáme, že se nic neděje podle nutnosti, a přece musíme použít slova „nutnost“.⁸⁵ Při výkladu postupovali skeptici asi takovýmto způsobem: Věci nejsou ve skutečnosti takové, jakými se jeví, nýbrž jen se takovými jeví; tvrdili též, že nezkoumají to, co myslí, neboť co se myslí, je zřejmé, nýbrž to, co vnímají smysly.

77

Je tedy pyrrhónský směr, jak praví Ainesidémós v *Úvodu do pyrrhónství*, jakési podání zjevů nebo toho, co jakýmkoliv způsobem

78

85 Ani v těchto dvou větách se neprojevuje příslušnost Diogenova ke skepticizmu. Je to jeho objasnění předešlé věty, že skeptici užívali slov jen jako pomůcky pro výklad, aniž připisovali pojům věcnou existenci; k takovým slovům patří podle Diogena „prázdný prostor“ a „nutnost“, stejně i, jak můžeme dodat, „náhoda“, ba dokonce i „příčina“. Pokud jde o to, byl-li DL skeptikem, jest si povšimnouti, že hned v následující větě a v dalším se mluví o skeptících v třetí osobě množného čísla. A kde se užívá osoby první (ve výkladu o deseti druhích námitek skeptiků, tzv. tropech), děje se to z jejich stanoviska, s nímž není třeba ztotožňovat stanovisko Diogenovo.

chápeme myslí, při němž se všechno uvádí se vším v souvislost a srovnáváním se v tom zjišťuje mnoho nesrovnalostí a rozporů. Co se týče protiv při zkoumání věcí, ukazovali skeptici nejprve, jakými způsoby vzbuzují v nás věci víru, a potom týmiž způsoby tuto víru odstraňovali. Mají prý totiž přesvědčivou silu ty zjevy, jež jsou podle smyslového vnímání ve vzájemném souladu, jakož i ty, jež se nemění 79 zákony, a konečně ty, jež vzbuzují potěšení a obdiv. A tak dokazovali z protikladů věcí vzbuzujících důvěru, že je na obou stranách stejná pravděpodobnost.

Námítky proti souladu zjevů smyslových nebo poznatků myslí, jež podávali, třídili v deset druhů (tropů), podle nichž se věci, o které šlo, jevíly jako různé. Ainesidemos uvádí těchto deset druhů (tropů).

První se týká rozdílného postoje živých tvorů k rozkoši a bolesti, ke škodě a užitku. Z toho vyplývá, že z týchž popudů nepovstávají tytéž představy a že takováto neshoda má za následek zdrženlivost v úsudku. Někteří z živočichů se totiž rodí bez páření, jako např. ti, co žijí v ohni, arabský fénix⁸⁶ a červi, jiní z tělesného spojení, jako lidé 80 a ostatní tvorové. Jedni jsou uzpůsobeni tak, druzí jinak. Proto se též od sebe liší způsobem vnímání; tak jestřábi mají nejostřejší zrak, kdežto psi nejbystřejší čich. Z toho tedy vysvítá, že u těch, kteří mají rozdílné oči, vznikají též rozdílné představy. Tak pro kozu jsou výhonky keřů jedlé, člověku však trpké a bolehlav je pro křepelku výživný, kdežto pro člověka smrtonosný; svině žere i výkaly, kůň však ne.

Druhý druh se týká rozdílné přirozenosti a zvláštního tělesného složení lidí. Tak Alexandrovu komorníkovi Démofóntovi bylo v stínu 81 horko, na slunci však zima. O Andrónovi z Argu vypravuje Aristotelés, že cestoval libyjskou pouští, aniž se něčeho napil. Jeden má zálibu v lékařství, druhý v rolnictví, jiný zase v obchodování; a tentýž způsob života jedněm škodí, druhým prospívá. Proto je třeba zdržet se úsudku.

Třetí druh se zakládá na rozdílnostech smyslových cest. Tak např. jablko připadá zraku bledě žluté, chuti sladké, čichu voňavé. A táž podoba různě se jeví podle různosti zrcadel, v nichž se odráží. Z toho následuje, že to, co se nám jeví, není více takové než onaké.

Čtvrtý druh se týká stavů a jich povšechných změn, jako zdraví, 82 nemoci, spánku, bdění, radosti, zármutku, mladosti, stáří, odvahy,

86 Fénix („foinix“, ohnivác), mythický pták egyptský, který se prý vždy po 500 letech žití ve svém hnízdě spálil, ale znovu vzlétl z popelu omlazen.

strachu, nedostatku, hojnosti, nenávisti, přátelství, tepla a chladna; dále toho, zda můžeme dýchat či máme ucpané dýchací cesty. Jeví se tedy různé věci, jež vpadají do našich smyslů, podle toho, jaké jsou naše stavy. Neboť ani šílenci se nechovají proti své přirozenosti. Proč by totiž to měli dělat spíše oni než my? Přece i my hledíme na slunce, jako by stálo. Stoik Theón z Tithorey se v spánku procházel a otrok Perikleův chodil po okraji střechy.

Pátý druh se týká způsobů života, zákonů, víry v mythické podání, 83 smluv mezi národy a dogmatických názorů. V tom jsou obsaženy názory na krásné a ošklivé, pravdivé a nepravdivé, dobré a špatné, na bohy a vznik a zánik všech zjevů. Neboť totéž je u jedněch spravedlivé, u druhých nespravedlivé, u jedněch dobré, u druhých zlé. Peršané totiž nepokládají za nepřistojnost pohlavní styk s dcerou, kdežto u Helénů je to čin nezákonný. A Massageti,⁸⁷ jak praví i Eudoxos v 1. knize *Cesty kolem země*, mají ženy společné. Heléni však ne. Kilikové měli zálibu v loupežnictví, Heléni nikoli. Různé národy věří v různé bohy a jedny uznávají božskou prozřetelnost, druhé ne. Egypťané pohřbívají mrtvé, 84 balzamujíce je, Římané je spalují a Paionové⁸⁸ je házejí do rybníků. Z toho plyne, že je třeba se zdržet úsudku o pravdě.

Šestý druh se týká směšování a spojování, což způsobuje, že se nic nejeví v čisté podobě a samo o sobě, nýbrž ve spojení se vzduchem, světlem, vlhkem, tvrdostí, teplem, chladnem, pohybem, výparý a jinými 85 činiteli. Tak nach jeví různé zabarvení na slunci, za svitu měsíce a při světle lampy. A barva naší pleti jeví se jinou v poledne a jinou při západu slunce. Kámen, který na vzduchu pozvednou stěží dva lidé, ve vodě se snadno přemísťuje, buď proto, že je těžký a vodou je nadlehčován, nebo proto, že je lehký a vzduch jej činí těžkým. Nepoznáváme tedy věc podle její vlastní podstaty stejně jako olej v masti.

Sedmý druh se týká vzdáleností, rozmanitých poloh, prostorových vztahů a věcí v prostoru. Podle tohoto druhu se jeví malými věci, jež se pokládají za velké, čtyřhranné se jeví kulatými, hladké hrbolatými, 86 přímé zlomenými a bezbarvé barevnými. Tak slunce se jeví malým pro velikou vzdálenost a hory se zdají zdaleka vzdušné a hladké, zblízka však drsné. A dále, slunce je jiné při východu a jiné, když stojí uprostřed na obloze. Totéž těleso je jiné v lese a jiné na volném prostranství. I obraz se jeví různě podle polohy a krk holuba podle toho,

87 Massageti, skythský kočovný kmen na východě od moře Kaspického.

88 Paionové, kmen v sev. Makedonii.

jak je otočen. Poněvadž tedy není možno pozorovat tyto věci bez vztahu k prostoru a poloze, nepoznáváme jejich pravou přirozenost.

Osmý druh se týká rozdílu co do velikosti a jakosti věcí, co do jejich teploty nebo chladnosti, rychlosti nebo pomalosti, bezbarvosti nebo barevnosti. Tak víno posiluje, požije-li se ho mírně, avšak ve větším množství oslabuje; stejně je to s potravou a podobnými věcmi.

87 Devátý druh se týká trvalosti nebo neobyčejnosti nebo řídkosti zjevů. Tak zemětřesení nevzbuzuje podiv tam, kde se stále vyskytuje, ani slunce, protože je denně vidíme. Devátý druh uvádí Favórinus jako osmý, Sextos a Ainesidemos jako desátý;⁸⁹ ale i desátý uvádí Sextos jako osmý, Favórinus pak jako devátý.

Desátý druh se zakládá na srovnávání věcí s jinými, např. lehkého s těžkým, silného se slabým, většího s menším, horního s dolním. Tak právě není pravým podle své přirozenosti, nýbrž pokládá se za takové podle poměru k druhé straně; přeloží-li se tato, právě již není pravým.

88 Podobně pojmy „otec“ a „bratr“ mají platnost jen vzhledem k něčemu a rovněž tak „den“ ve vztahu k slunci a vůbec všechno ve vztahu k naší mysli.⁹⁰ Vztahové pojmy jsou tedy samy o sobě nepoznatelné. Toto je tedy deset druhů (tropů) nejistoty.

Agrippa⁹¹ a jeho žáci připoují k nim ještě pět jiných, z nichž první se týká různosti v názorech, druhý ústupu do nekonečna, třetí vztahu k něčemu, čtvrtý nedokázaného předpokladu, pátý vzájemného dokazování.⁹² Případ různosti v názorech ukazuje, že všechny otázky, vyskytující se ve filosofii nebo v obyčejném životě, jsou plny největších sporů a zmatků. Případ ústupu do nekonečna nepřipouští bezpečné zjištění zkoumaného, poněvadž jedno dostává své ověření od druhého a tak do nekonečna. Případ vztahů k něčemu ukazuje, že se nemůže brát nic samo o sobě, nýbrž jen ve spojení s druhým; proto jsou všechny věci nepoznatelné. Případ nedokázaného předpokladu spočívá v tom, že někteří lidé myslí, že první důvody věcí je třeba brát jako spolehlivé, z nich samých a nežádat jich vysvětlení; to však je pošetilé, neboť právě tak lze zvolit i opak za předpoklad. Případ vzájemného dokazování nastává, když to, co má dokázat zkoumanou věc, potřebuje ověření

89 To však není správné, protože v zachovaném *Náčrtu pyrrhónství* Sexta Empeirika je uveden tento tropos též jako devátý (I 141).

90 Pyrrhónská skepse se přidržuje Prótagorova relativismu, který ožil v nové době v pragmatismu.

91 Agrippa, skeptický filosof asi z 2. poloviny I. stol. n. l.

92 Agrippovi šlo však více o nahrazení oněch deseti tropů pěti vlastními než o jejich připojení.

právě touto zkoumanou věcí, jako např. kdyby někdo, dokazuje jsoucnost pórů vznikáním výpotků, bral právě tuto jsoucnost za důkaz vznikání výpotků.

Skeptici též zavrhovali každý důkaz, jakož i kritérium, znak, příčinu, pohyb, poučení, vznik a jsoucnost dobra nebo zla od přirozenosti. Neboť každý důkaz prý se skládá buď z věcí dokázaných, nebo nedokázaných. Skládá-li se z dokázaných, budou i ty potřebovat nějakého důkazu a tak dále do nekonečna; skládá-li se však z věcí nedokázaných, ať již jsou pochybné všechny či jen některé či jen jedna jediná, je i celek nedokázaný. Zdá-li se však některým, tvrdí dále, že jsou některé věci, jež nepotřebují důkazu, podivně smýšlejí, neuvědomující si, že právě to je třeba nejprve dokázat, že se ověřují samy ze sebe. Neboť ani jsoucnost čtyř živlů není možno dokazovat tvrzením, že jsou čtyři živly. Mimo to zavrhují-li se částečné důkazy jako nespo-lehlivé, je nespolehlivý i důkaz celkový. Abychom však poznali, že jde opravdu o důkaz, je třeba kritéria, a abychom poznali, že jde o kritérium, potřebujeme opět důkazu. Proto je obě nepochopitelné, ježto je odkázáno jedno na druhé. Jak bychom tedy mohli pochopit, co je neznámé, nemáme-li důkazu? Zkoumání se však netýká toho, jeví-li se věci tak či onak, nýbrž jsou-li takové ve své podstatě. Prohlašovali tedy dogmatiky za pošetilce, ježto závěr činěný z pouhého předpokladu nemá význam výzkumu, nýbrž pouhé domněnky; takovýmto způsobem je totiž možno dokazovat i nemožnosti.

O těch, kteří se domnívají, že se nesmí posuzovat pravda podle okolností a že se nesmějí dávat zákony podle přirozenosti, tvrdili, že určují míru všech věcí, aniž vidí, že se každý zjev jeví podle vzájemného působení okolností a podle rozpoložení mysli. Proto je třeba prohlásit buď všechno za pravdivé, nebo všechno za nepravdivé. Jsou-li však jen některé věci pravdivé, podle čeho to máme rozeznat? Nebude to totiž možné ani vnímáním u zjevů smyslových, ježto se mu jeví všechno stejně, ani myšlením z téže příčiny. Kromě těchto dvou rozeznávacích mohutností není vidět jiné. Kdo se tedy chce, jak tvrdí, vyslovit určitě o nějakém zjevu smyslovém nebo poznatku rozumovém, musí o něm dříve uvést obvyklé domněnky, neboť jedni zavrhlí to, druzí ono. Rozhodnutí se však musí stát buď pomocí smyslů nebo pomocí rozumu, ale obojí je sporné. Není tedy možné rozhodnout o domněnkách pronešených o věcech smyslového vnímání nebo rozumového zkoumání. A je-li nutno pro rozpor v názorech pochybovat o všech, bude též odstraněna míra, jež, jak se zdá, všechno pevně určuje; a tak se

- všechno bude pokládat za rovnocenné. K tomu ještě přistupuje, jak dodávají, že ten, kdo spolu s námi zkoumá zjev, je buď spolehlivý, nebo nespolehlivý. Je-li spolehlivý, nebude mít co říci proti tomu, komu se jeví opačně; neboť jako je spolehlivý sám, mluví o tom, co se mu jeví, tak i jeho odpůrce. Je-li však nespolehlivý, nebude se věřit ani jeho výpovědi o tom, co se mu jeví.
- 94 Nesmí se však soudit, že to, co přesvědčuje, je skutečně též pravdivé. Neboť totéž nepřesvědčuje všechny ani tytéž vždycky. Závisí totiž přesvědčivost též na vnějších okolnostech, na věhlasu mluvícího, na dovednosti jeho myšlení nebo na jeho chytrosti, na tom, jak se s ním známe, nebo jak je nám příjemný.
- 95 Popírali však i kritérium takovouto úvahou: Buď je i kritérium kladně posouzeno, nebo není. Není-li kladně posouzeno, ukázalo se nespolehlivým a minulo se jak s pravdou, tak i s nepravdou. Je-li však kladně posouzeno, stane se jednou z věcí částečně posuzovaných, takže je-li totéž soudit a být souzen, bude i soud o kritériu (sudidle) posuzován jiným soudem a ten opět jiným a tak do nekonečna. Mimo to prý není shody o kritériu, protože jedni prohlašují za kritérium člověka, druzí smysly, jiní rozum a někteří uchopující představu. Člověk však je v rozporu jak sám se sebou, tak s ostatními lidmi, jak je zřejmé z různosti zákonů a zvyků. Ale i smysly klamou a rozum je v rozporu sám se sebou. Uchopující představu pak posuzuje rozum a ten se různým způsobem mění. Je tedy kritérium nepoznatelné a proto i pravda.
- 96 Popírají též znak. Neboť je-li znak, je prý možné jej postihnout buď smysly, nebo rozumem. Není však možné jej postihnout smysly, protože to, co je možno postihnout smysly, patří k věcem, jež trvají pro svou rozdílnost, kdežto znak patří k tomu, co trvá se zřetelem k něčemu jinému. Není též možné jej postihnout rozumem, neboť to, co lze postihnout rozumem, je buď zjevné na zjevném, nebo nezjevné na nezjevném, nebo nezjevné na zjevném, nebo zjevné na nezjevném; znak však není ničím z toho, a tedy není znaku. Není totiž něčím zjevným na zjevném, ježto zjevné nepotřebuje znaku, není něčím nezjevným na nezjevném, poněvadž to, co se něčím odhaluje, musí být zjevné; nemůže však být ani něčím nezjevným na zjevném, protože to, co má druhému poskytnout prostředek k pochopení, musí být zjevné; konečně není něčím zjevným na nezjevném, protože znak jako něco, co jest se zřetelem k něčemu jinému, musí se vždy chápat spolu s tím, čeho je znakem, a to tu není. Nic neznámého nemůže být tedy pochopeno; tvrdí se totiž, že se neznámé věci chápou pomocí znaků.

- Příčinu popírají tímto způsobem: Příčina patří k pojmům vztažným, je totiž se zřetelem k účinku. Co však je se zřetelem k něčemu, jest jen myšleno, ale nemá skutečného bytí. Tedy i příčina může být jen myšlena, protože je-li příčinou, musí mít při sobě to, čemu se uvádí za příčinu, neboť jinak nebude příčinou. A jako otec by nebyl otcem, nebylo-li by toho, vzhledem ke komu se nazývá otcem, tak je to i s příčinou. Není však ničeho, vzhledem k čemu se pomýšlí na příčinu, neboť není to ani vznik, ani zánik, ani něco jiného; není tedy příčiny. A dále, je-li příčina, je buď tělesné příčinou tělesného, nebo netělesné příčinou netělesného; nic z toho však není; není tedy příčiny. Tělesné pak by nemohlo být příčinou tělesného, protože má obojí touž přirozenost. A nazývá-li se jedno z nich příčinou, protože je tělesné, bude příčinou i druhé, protože je také tělesné. Je-li však obojí společně příčinou, nebude předmětu jejich působení. Netělesné nemohlo by být příčinou netělesného z téhož důvodu. Ale netělesné není ani příčinou tělesného, protože nic netělesného netvoří tělo. Konečně tělesné nemůže být příčinou netělesného, protože to, co vznikne, je nutně z trpné látky; ježto však pro svou netělesnost nic nezakouší, nemohlo by ani z něčeho vzniknout; není tedy příčiny. Z toho lze zároveň vyvodit i závěr, že počátky vesmíru jsou neopodstatněny, neboť nutně by pak bylo též něco, co tvoří a působí.
- Není však ani pohybu. Neboť to, co se pohybuje, pohybuje se buď v tom místě, v němž je, nebo v tom, v němž není; avšak v tom místě, v němž je, se nepohybuje a rovněž se nepohybuje v tom místě, v němž není; není tedy pohybu.
- 99 Popírali však i učení. Vyučuje-li prý se něco, vyučuje se buď jsoucí jsoucím nebo nejsoucí nejsoucí. Nevyučuje se však ani jsoucí jsoucím – neboť přirozenost věcí jsoucích je všem zjevná a všichni ji poznávají – ani nejsoucí nejsoucí, neboť nejsoucímu se nic nepřihází, takže není ani předmětem učení.
- 100 Tvrdí, že není ani vzniku. Neboť ani jsoucno nevzniká, poněvadž jest, ani nejsoucno, poněvadž nemá skutečnosti; co však nemá skutečnosti a není, to nemá ani vzniku.
- 101 Dále tvrdí, že není dobré nebo zlé od přírody. Je-li totiž něco dobré nebo zlé od přírody, je nutně dobré nebo zlé pro všechny, jako je sníh všem studený; není však dobra nebo zla, jež by bylo společně všem; není tedy dobré nebo zlé od přírody. Je totiž třeba vyhlásit za dobré buď všechno, co kdo pokládá za takové, nebo ne všechno. Není však možné vyhlásit všechno za dobré, ježto totéž pokládá někdo za dobré, jako Epikúros rozkoš, někdo za zlé, jako Antisthenés. Z toho tedy bude

následovat, že totéž je dobrem i zlem. Neprohlášíme-li však za dobré všechno, co se někomu takovým zdá, budeme muset rozlišovat mínění o tom. To však není možné pro stejnou sílu důvodů pro i proti. Dobro od přírody není tedy možno poznat.

102 Celý způsob jejich provádění důkazů lze poznat ze spisů, jež zanechali, sám Pyrrhón sice nic nezanechal, ale jeho stoupenci, Timón, Ainesidemos, Númerios, Nausifanés a jiní, ano.

Dogmatici vystupující proti nim namítají, že skeptici rovněž chápou rozumem a dogmatizují. Neboť zatímco se domnívají, že jen vyvracejí, drží se rozumového poznání a pronášejí v téže věci pevné a určité tvrzení jako dogmatici. Neboť i když tvrdí, že nic neurčují a že proti každé výpovědi je možno uvést výpověď opačnou, právě tím podávají určité tvrzení a počínají si dogmaticky. Na to jim zase skeptici odpovídají: V tom, co zakoušíme jako lidé, s vámi souhlasíme, neboť poznáváme, že je den a že žijeme, a mnohé jiné zjevy denního života; o čem však se dogmatici určitě vyslovují, tvrdíce, že to pochopili rozumem, o tom se zdržujeme úsudku jako o nejistém a omezujeme své poznání na své city. Souhlasíme s tím, že vidíme, a víme, že toto nebo ono myslíme, nevíme však, jak vidíme nebo jak myslíme. A v rozhovoru sice pravíme, že tato věc se nám jeví bílou, netvrdíme však určitě, že je i skutečně takovou. Co pak se týče výroku „Nestanovím nic určitého“⁹³ a jiných podobných, neužíváme jich jako pevných pouček, neboť nejsou podobny například výroku, že má svět podobu koule; toto je totiž nejisté, kdežto ony výroky jsou tvrzení přípustná. Když tedy tvrdíme „Nic pevně neurčovat!“, není ani tento výrok pevným určením.

104 Dále vytýkají dogmatici skeptikům, že odstraňují i sám život, vylučující z něho všechno, z čeho se život skládá. Ti však jim na to odpovídají, že to není pravda, neboť přý neodstraňují vidění, nýbrž jen nevědí, jak vidíme. „My uznáváme zjevy,“ praví, „nikoli však, že jsou skutečně takové. Cítíme též, že oheň pálí, zdržujeme se však úsudku o tom, zda je pálení jeho přirozeností. Vidíme též, že se někdo pohybuje a že hyne, nevíme však, jak se to děje. Stavíme se tedy jen proti tomu neznámému, co se jako skutečně staví vedle zjevů. A když pravíme, že má obraz výrazná místa, objasňujeme, co je zjevné, když však řekneme, že nemá výrazných míst, netvrdíme již, co je zjevné, nýbrž něco jiného.“ Proto též tvrdí Timón v *Pýthónovi*, že Pyrrhón nikdy nevybočil ze zvyklostí. A v *Obrazech* praví toto:

93 Srov. §77.

Na každém místě se uplatní zjev, ať kamkoli přijde.

A ve spise *O smyslech* praví: „Netvrdím, že je med sladký, souhlasím však s tím, že se takovým jeví.“ Také Ainesidemos praví v 1. knize *Pyrrhónských výkladů*, že Pyrrhón neurčuje nic dogmaticky pro možnost protikladu, že se však dává věst zjevy. Totéž tvrdí i ve spise *Proti moudrosti* a ve spise *O zkoumání*. Ale i Zeuxis, přítel Ainesidémův, ve spise *O dvojích řečech*, Antiochos z Láodikeje a Apellás v *Agrippovi* uznávají toliko zjevy. Je tedy podle skeptiků zjev kritériem, jak tvrdí i Ainesidemos; a tak soudí i Epikúros. Naproti tomu Démokritos tvrdí, že zjev nemůže být kritériem a že vůbec není zjevů. Proti tomuto kritériu zjevů uvádějí dogmatici, že když vznikají z týchž zjevů různé představy, jako např. věže buď kulaté, nebo čtyřhranné, nebude si moci skeptik nic počít, nerozhodne-li se ani pro jednu, ani pro druhou; bude-li však následovat jednu z nich, nebude již příkládat všem zjevům stejnou platnost. Na to jim odpovídají skeptici, že když v nás vznikají rozdílné představy, vyhlásíme obojí za zjevy; a zjevy se přý uznávají za platné proto, že se jeví.

107 Za konečný cíl vyhlásují skeptici zdrženlivost v úsudku, kterou provází jako stín duševní klid, jak tvrdí Timón i Ainesidemos. Neboť z věci, jež závisí na nás, nebudeme si ani jedny volit nebo druhým se vyhýbat; co však nezávisí na nás, nýbrž je nutností, tomu se nemůžeme vyhnout, jako např. tomu, že máme hlad, žízeň a že cítíme bolest, neboť to nelze odstranit rozumem. A tvrdí-li dogmatici, že skeptik bude moci žít, i když neodmítne rozsekát na kousky vlastního otce, bylo-li by mu to poručeno, odpovídají skeptici, že bude moci žít, zdrží-li se dogmatických zkoumání, nikoli však otázek života a jeho udržení. Proto jak při volbě něčeho, tak při vyhýbání se něčemu řídíme se zvykem a zákony. Podle některých vyhlásili skeptici za konečný cíl též bezcitnost, podle jiných zdrženlivost.⁹⁴

94 Tento obšírný výklad tvrzení skeptiků podává DL velmi názorně a živě, poněvadž byl jimi asi zaujat stejně, jako jsou zajímavým čtením pro nás, třebaže některé věty sylogismů, v jejichž podobě jsou důkazy podány, jsou chybné, jako např. důkaz o nemožnosti pohybu vzatý od Zénóna Elejského, jenž podal celkem čtyři „důkazy“ týkající se pohybu.